

ПЕРЛИНА ПРИРОДИ НА МЕЖІ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ (нарис про V міжнародну конференцію "Ліси Євразії — Уральські гори")

Міжнародні наукові конференції "Ліси Євразії" є найбільшими щорічними зібраннями спеціалістів, які працюють у галузях лісознавства, лісового господарства, охорони природи. На конференціях проходять апробацію результати досліджень науковців з багатьох країн. Такі форуми сприяють налагодженню наукових зв'язків, плідній співпраці вчених з різних установ.

П'ята ювілейна конференція відбулася на Південному та Центральному Уралі на базі Чебаркульського дослідного лісгоспу (Челябінська обл.) та Сухолозького лісгоспу (Свердловська обл.).

Територія Чебаркульського лісгоспу розташована в межах Лісостепової зони Південного Уралу та Зауральського пенеплену. В ній виділяються два райони — колкового і борового лісостепу. Північно-західна частина регіону характеризується горбистим рельєфом. Між грядками пагорбів розміщені численні озера карстового походження. Найбільші з них — Чебаркуль, Великий Кісегач, Великий Теренкуль, Кундравинське, Слове. В районі озер Чебаркуль та Великий Кісегач знаходяться радонові мінеральні джерела. Основними лісоутворюючими породами виступають *Betula pendula* L. (48,5%) та *Pinus sylvestris* L. (31,2%). Характерною особливістю березових лісів є наявність густого підліску із вишні степової (*Cerasus fruticosa* Pall), яка цієї осінньої пори була покрита соковитими плодами. В Україні ця вишня зростає лише на степових схилах. Спостереження за нею в уральських березових лісах

розширює наші знання про еколого-ценотичну амплітуду виду в різних частинах ареалу.

У минулому на Південному Уралі траплялися також масиви модринових лісів, але вони були винищені із-за цінної деревини. Тепер про існування на цій території модринових лісів свідчать лише грубі колоди, з яких ще на початку минулого століття було побудовано багато будинків у м. Чебаркульта у навколишніх селах, оскільки добре засмолена модринова деревина не піддається розпаду, вона не підвласна часу. Тож ці будинки ще довго нагадуватимуть про лісову породу, яка колись була поширена на Південному Уралі.

Освоєння земель Південного Уралу пов'язане насамперед з відкриттям в долині р. Міас золотих розсипів. Вперше рудне золото було знайдено в 1797 р. Євграфом Мечниковим. У період з 1823 по 1837 р. було розвідано понад 200 родовищ. На цих землях у 1842 р. майстром Н. Сюткіним знайдено найбільший у Росії самородок вагою 36,2 кг.

Унікальним куточком природи Уралу є Ільменські гори. Територія цих гір розташована у східних передгір'ях Південного Уралу. В геоботанічному відношенні вона належить до підзони сосново-березових лісів південно-тайгової лісової зони. Дослідження Ільмен почалися понад 200 років тому, коли в Росії та Європі дізналися про багатство та своєрідність Ільменських гір. У різні роки тут працювали А. Гумбольдт, І. Менге, М.І. Вернадський, Д.С. Белякін, М.І. Кокшаров та багато інших учених. У 1920 р. Ільменські гори було оголошено мінералогіч-

ним заповідником, одним з перших, створених у Росії. Нині Ільменський заповідник — це природоохоронна, науково-дослідна установа у складі Уральського відділення РАН. Різноманіття гірських порід Ільмен зумовлено складною і тривалою історією їх формування (2300—160 млн років). Найбільший науковий та практичний інтерес викликають пегматитові жили, в яких трапляються топаз, аквамарин, циркон, сапфір, турмалін, амазоніт тощо. Вперше в світі тут було відкрито 18 мінералів, найвідоміші з них — ільменіт, ільменорутит, канкриніт, монацит, фторомагнезіоарфведсоніт.

На базі Ільменського заповідника існує природничо-науковий музей — один з найбільших геолого-мінералогічних музеїв Російської Федерації. Музей має 5 експозиційних залів: біологічний, Ільменський, історії Ільмен, мінералогії родовищ, систематичної колекції мінералів. Фонд музею налічує близько 30 тис. одиниць, у залах представлено понад 9 тис. експонатів. У музеї можна ознайомитися з різноманіттям флори та фауни Південного Уралу, побачити друзи гірського кришталю та аметисту з Приполярного Уралу, пластинки кальциту у вигляді троянди з Дальнегорська, мінерали Смарагдових копалень із Середнього Уралу, уральську яшму та багато іншого.

Ільменські гори є флористично надзвичайно різноманітними. Їх флора налічує 921 вид судинних рослин, серед них 13 видів, занесених до Червоної книги РРФСР (1988), та близько 20 видів уральських ендеміків. До складу флори Уралу входять 120 ендемічних видів. Під час екскурсії по берегу о. Слове в сосновому лісі було виявлено уральський ендемік — анемону пермську (*Anemonastrum biarmiense* (Jus.) Holub.) — високодекоративну рослину, яка поширена від

Полярного до Південного Уралу. Соснові ліси — це типові місця зростання виду на Південному Уралі. Крім того, в цьому регіоні він трапляється також у модринових та березових лісах і на відслоненнях кристалічних порід, а на Полярному Уралі зростає в гірсько-тундровому та підгольцевому поясах і розріджених дрібноліссях.

Програмою конференції було передбачене відвідування Тургоякського природно-ландшафтного парку. Тургоякський парк організовано в 1973 р. з метою збереження унікальних південноуральських ландшафтів та рідкісних видів рослин і тварин. Площа парку — 13,1 тис. га, більшу частину займає акваторія о. Тургояк (турго — великий, як — озеро). Це озеро за чистоту та своєрідний темно-синій колір води називають другим Байкалом. На деяких островах озера збереглися залишки людських поселень, яким понад 5 тис. років.

Важливою подією конференції стало відкриття в Сухолозькому лісгоспі меморіальної дошки на честь видатного російського лісознавця, головного лісничого Уральських гірських заводів генерала І.І. Шульца (1777—1862). Він сприяв впровадженню в регіоні правил вузьколісосічного способу рубки з кулісним примиканням лісосік. Ці правила відповідали природно-економічним умовам Уралу, а основні їх положення актуальні і в наш час.

Як і попередні форуми, V міжнародна конференція "Ліси Євразії — Уральські гори" характеризувалася відмінною організацією та високим науковим рівнем представлених матеріалів. Було розглянуто досить широке коло питань. Започатковані конференції вже стали традиційними, і ми сподіваємося, що вони і надалі проводитимуться, об'єднуючи науковців з різних країн.